

HET ZEVENDE EEUWFEEST VAN DE STEENKOOL.

Onder onze zuidelijke naburen gaan tegenwoordig stemmen op, die in den loop van dit jaar de invoering van de steenkool als brandstof willen herdacht zien.

Hoewel het niet doenlijk schijnt om deze, vooral ook voor het industriele en kolenrijke België belangrijke gebeurtenis nauwkeurig vast te stellen, pleit er toch veel voor, dat werkelijk omstreeks 1198, dus nu vóór zeven eeuwen, de ontginning der kolenmijnen in ons werelddeel, en wel in België, begonnen is.

A. BOGHART-VACHÉ, te Etterbeek-lez-Bruxelles, geeft in 't Fransche tijdschrift *la Nature* daarvoor de volgende gronden op.

Vooreerst weerlegt hij het beweren van sommigen, dat reeds de oude bewoners van Henegouwen (de Nerviërs) en van het land van Luik (de Eburones) den zwarten diamant gekend, althans gebruikt zouden hebben. CAESAR, die de zeden en gebruiken van deze volken en de natuurkundige gesteldheid van de door hen bewoonde streken uitvoerig beschreven heeft, maakt daarvan geen melding. Voorts heeft het oudheidkundig onderzoek uit de vele Belgo-Romeinsche opgravingen nooit iets aan 't licht gebracht, dat op het bezigen van steenkool als brandstof wees.

Eindelijk blijkt uit vele oude documenten, die uit de jaren tusschen 400 en 1200 dagteekenen, dat men destijds als brandstof, behalve algemeen hout, houtskool bezigde, dat door de kolenbranders van Henegouwen in het »Carbonaria Sylva" of »forêt charbonnière" bereid werd. In die mate zelfs, dat dit uitgestrekte woud geheel verdwenen is. Zeer ten onrechte hebben sommigen uit den naam willen afleiden, dat men uit dit bosch steenkool trok, want, behalve dat het slechts voor een zeer klein deel boven de Henegouwsche kolenlagen lag, geven DU CANGE en eenige andere oude schrijvers duidelijk op, dat het bosch heette naar de daarin bereide houtskool.

Het oudste archiefstuk, door G. DECAMPS gevonden betreffende de kolen in het »bassin du couchant de Mons", is van 1229, terwijl F. HENAUX als oudste document over steenkool in 't land van Luik er een van 1228 vermeldt. ALPHONSE WAUTERS, die beter dan iemand in de oude belgische chronieken thuis is, zegt uitdrukkelijk in zijne

Table chronologique des chartes et diplômes imprimés concernant l'histoire de la Belgique, dat de steenkolen-industrie in de 13de eeuw in twee kolen-centra begon te bloeien: in Luik en in de Haine-vallei en staaft dit door twee documenten: één van Mei 1228 en één van Juni 1248. Tevens vermeldt hij, dat, volgens eenige oude chroniekschrijvers, 't gebruik van de steenkool aan het einde der 12de eeuw het eerst door een geheimzinnigen ouden man geopenbaard zou zijn.

Een meer bepaalden datum vindt men in een Latijnsche chroniek van den monnik RAYNIER, (geb. 1155, gest. ± 1230) waarvan 't origineele handschrift in de bibliotheek van de Luiksche hoogeschool bewaard wordt. Van 't jaar 1195 zegt hij daarin: »in dit jaar is op vele plaatsen in la Hesbaye een zwarte aarde gevonden, goed om vuur te maken" (»hoc anno, terra nigra ad focum faciendum optima per Hasbaniam in multis locis est inventa"). Met nagenoeg dezelfde woorden wordt dit gezegd door een anderen monnik, GILLES, in zijn *Gesta episcoporum Leodiensium*, tusschen 1247—1251 geschreven. Doch deze voegt daaraan het verhaal toe waarop WAUTERS zinspeelde, van een Luikschen hoefsmid, die 't gebruik van de steenkool van een geheimzinnigen grijsaard zou geleerd hebben en dat men terugvindt bij JEAN DESPREZ (geb. 1338, overl. 1399) in zijn *Myreur des histoirs*. Gezegde hoefsmid heet hier HULHOS DE PLAINEVEAUX, en men zou naar hem de steenkool *houille* en de steenkolenmijnen *houillères* genoemd hebben.¹

Als jaar voor de invoering van de steenkool als brandstof geeft deze JEAN DESPREZ niet 1195, maar 1198 op, en de schrijver van het vermelde stuk in *la Nature* aanvaardt dit; ook als middelcijfer. Want bij verscheidene andere Luiksche chroniekschrijvers vond hij 1200 als 't jaar der ontdekking vermeld. Zeer overtuigend klinkt dit niet, want 't vermoeden ligt voor de hand, dat de chroniekschrijvers, in twijfel over 't juiste jaartal, dit hebben afgerond.

Door sommigen is 't vermoeden geopperd, dat die oude man een Engelschman zou geweest zijn. Onmogelijk is dat niet, want er bestonden destijds levendige handelsbetrekkingen tusschen Engeland en de Nederlanden, en 't zou kunnen zijn, dat een in het land van Luik rondtrekkende Brit daar 't voorkomen van steenkool had opgemerkt, die in zijn land destijds niet onbekend was. Want de steenkool, die waarschijnlijk reeds als »zwarte barnsteen" door sommige

¹ In duitsche boeken vond ik smid en grijsaard saàngesmolten tot één persoon onder den naam HULLOS, bijgenaamd »Proudhomme le Houilleux", of ook »Vieillard charbonneux."

oude schrijvers vermeld wordt, zonder dat van gebruik sprake is, en die natuurlijk ook de vroegrijpe Chineezen lang vóór ons gebruikt hebben¹, wordt in Engeland reeds vroeg vermeld, naar men wil reeds in 853 en dan in 1066, wanneer de kolenmijnen van Newcastle on Tyne genoemd worden. Doch terwijl in de Zuidelijke Nederlanden na 1200 het gebruik spoedig schijnt te zijn toegenomen, was in Engeland het vooroordeel tegen de nieuwe brandstof met haar lucht-verpestenden rook zoo groot, dat het niet dan na eeuwen tot een eenigszins uitgestrekt gebruik kwam. In 1305 wordt het branden van steenkool in de steden door EDUARD I streng verboden, andermaal onder de regeering van koningin ELISABETH, (overl. 1603) en de eerste, trouwens mislukte, poging om de steenkool in de ijzersmelterijen te bezigen dagteekent van 1620. Wel werd die later met iets beteren uitslag onder CROMWELL herhaald, maar hoe langzaam en als 't ware noodgedrongen de fabrikanten tot de »sea-coal" overgingen², blijkt uit een parlamentsacte van een eeuw later (1719) waarin 't volgende gezegd wordt: »de verwoesting door de ijzersmelterijen aangericht in de »bosschen van de graafschappen Warwich, Stafford, Hereford, Mon- »mouth, Gloucester en Salop is onbeschrijfelijk. Als er niet bijtijds »maatregelen genomen worden om ons hout voor die verslindende »ovens te beschermen, dan zal er geen spaander meer overblijven »voor de koninklijke marine of voor de koopvaardij schepen." ³

Ook in Frankrijk begon de eigenlijke ontginning later dan in België; de mijnen van Roche-la-Molière in »le Forez" worden omtrent 1320 geopend. In de 15de eeuw worden in »le Charolais" lagen ontdekt en wel door henegouwsche werklieden, die in dienst waren bij de hertogen van Bourgogne. Ook de rijke kolenlagen in het Noorderbekken werden 't eerst met behulp van waalsche mijnwerkers aan de

¹ Dit blijkt o. a. uit de beschrijving van den bekenden Venetiaan MARCO POLO, die in 1295 van zijn Aziatische zwerftochten terug kwam. Met verbazing spreekt hij van de zwarte steenen door de Chineezen uit de bergen gehaald en »die in 't vuur gelegd als hout brandden en een kleine, kort aanhoudende vlam doch groote hitte gaven". Zijn verwondering bewijst tevens, dat de steenkool toen ter tijde in Zuid-Europa nog niet bekend was.

² De steenkool heette destijds zoo, omdat ze van Newcastle over zee naar Londen en 't zuiden van Engeland vervoerd werd.

³ Deze bijzonderheden zijn ontleend aan 't verdienstelijk werk van Dr. K. VON SCHERZER, (*Wettindustrien. Studien während einer Fürstenreise durch die Britischen Fabrikbezirke.* Stuttgart, 1880) die den Oostenrijkschen kroonprins RUDOLPH in 1878 op een reis door Groot-Brittanje vergezelde.

snede gebracht: zoo de beroemde mijn van Anzin, die blijkens een daar nog aanwezigen grafsteen door PIERRE MATTHIEU uit Lodelinsart (Henegouwen) ontdekt werd.

't Eerste fransche edikt, waarin van steenkolenmijnen gesproken wordt, is van Juni 1601.

Ook in de overige landen van Europa dagteekent de steenkolen-nijverheid eerst van later tijd. In Oostenrijk werden de eerste ernstige nasporingen gedaan in 1757 en wederom door Belgen, die op aanraden van prins KAREL van Lotharingen, gouverneur-generaal in de Oostenrijksche Nederlanden, door MARIA THERESIA naar Weenen ontboden werden.

Vlugger is men er daarentegen bij geweest in Duitschland, waar de ontginning omstreeks het jaar 1500 begonnen schijnt. Vóór onze eeuw was de exploitatie evenwel alleen van eenige beteekenis in Saksen, Silezië en aan den Ruhr.

Op de medegedeelde gronden schijnt het nu wel, dat, als men een eeuwfeest aan de steenkool wil wijden, de eer van het initiatief in dezen aan 't kleine België toekomt, waarin men het brood der nijverheid het eerst naar waarde geschat heeft. Totdusverre is evenwel het in dat land gerezen denkbeeld, zooals uit het opstel in *la Nature* blijkt, in Engeland, Frankrijk en Duitschland, de voornaamste steenkolen voortbrengende landen, met weinig sympathie ontvangen.

Te verwonderen behoeft dat niet. Het aangenomen jaartal ontleent zijn beteekenis vooral aan België en staat bovendien weinig vast. Kan men in 't algemeen wel voor zulk een nieuwigheid een bepaalden datum aangeven? 't Gebruik van de nieuwe brandstof won bijna overal eerst langzaam veld — 't conservatieve Engeland deed er zelfs ongeveer 9 eeuwen over — en de volle waarde van de steenkool kwam eerst voor den dag na de uitvindingen van stoomwerktuig en lichtgas.

Gewichtige ontdekkingen komen niet kant en klaar uit het menschelijk brein te voorschijn, zooals de met speer gewapende Minerva uit 't hoofd van Jupiter. Ze worden niet dan langzaam uitgebroed, met moeite ter wereld gebracht en opgekweekt, en als ze ten lange leste na een zorgvolle jeugd tot wasdom zijn gekomen, kan men slechts raden naar het bij geen burgerlijken stand ingeschreven geboortejaar.

R. S. T. M.